

تهدیدشناسی اجتماعی در نشریات دانشجویی

(مطالعه موردی دانشگاه‌های دولتی اهواز، کردستان و تبریز)

ابراهیم خلیلی^۱

رضا نوری^۲

چکیده

دانشگاه به عنوان نهادی آموزشی و فرهنگی، محل مواجهه و برخورد هویت‌های مختلف قومی بوده و نقش مهمی در تولید انگاره‌های هویتی دارد، به طوری که در این محیط همسویی‌ها یا تعارضات فرهنگی و هویتی دانشجویان، وضعیت تشدید کننده‌ای را برای تقویت هویت ملی یا قومی در بین آن‌ها ایجاد می‌کند. نگاهی به تاریخچه فعالیت نشریات دانشجویی، گویای این واقعیت است که از اواسط دهه ۱۳۷۰ تعداد زیادی از این نشریات در دانشگاه‌ها امکان انتشار یافته و ما شاهد رشد روزافزون نشریات دانشجویی قومی در دانشگاه‌ها بوده‌ایم. این تحقیق با هدف بررسی تهدیدات اجتماعی قومیت‌گرایی (قوم‌های عرب، کرد و ترک) در نشریات دانشجویی سال تحصیلی ۹۴-۱۳۹۳ دانشگاه‌های دولتی شهید چمران اهواز، کردستان و تبریز و براساس روش تحلیل محتوا انجام شده است. احساس تبعیض قومی و ستم ملی، تلاش افراطی برای ایجاد همبستگی و تعهد قومی، تبلیغ قربانیت نژادی، اشتراکات فرهنگی و تاریخی با قومیت‌های خارج از کشور از مهمترین یافته‌های این پژوهش در تهدیدشناسی اجتماعی در نشریات دانشجویی دانشگاه‌های مورد بحث بوده است. در انتهای پژوهش، راهبردهای سیاستی ایجاد فرصت و سازوکارهای لازم برای مشارکت ملی اقوام مختلف به ویژه در دانشگاه‌ها، تقویت اتحاد اجتماعی اقوام با کشور، بکارگیری نخبگان و صاحب‌منصبان قومیت‌ها در برخی مشاغل حکومتی و دولتی و ایجاد تعهد در آنان نسبت به دولت مرکزی، مورد تاکید قرار گرفته است.

کلیدواژه: تهدید، تهدیدات اجتماعی، قومیت، هویت قومی، نشریات دانشجویی.

۱. Khalil.eb59@yahoo.com
a.nouri1385@gmail.com

۱. عضو هیئت علمی دانشکده فارابی و دانشجوی دکتری مدیریت آموزش عالی دانشگاه علامه طباطبائی
۲. کارشناس ارشد امنیت ملی دانشکده فارابی (نویسنده مسئول)

یکی از مسائل مهمی که کشورهای چند فرهنگی، قومی با آن روبرو هستند مسئله قومیت است که در جهان به طور اعم و در خاورمیانه به طور اخص منشاء منازعات گسترده و خونین بوده است؛ بعد از دهه ۹۰ میلادی، گسترش بیش از پیش ناسیونالیسم قومی در نقاط مختلف جهان که نقش تعیین کننده‌ای نیز در تغییر جغرافیایی سیاسی این مناطق داشته است، ذهن صاحب‌نظران و محققین علوم اجتماعی را بیش از پیش به خود مشغول کرده است؛ به‌ویژه ارتباط مسائل قومی و تغییر و تحولات همه جانبه در جهان و از جمله جهانی شدن. علی‌رغم گسترش کمی و کیفی مطالعات قومی، این حوزه از مطالعات همچنان با ابهام مفهومی و نظری فراوانی روبرو است. هنوز مفاهیم و اصطلاحات پایه‌ای و مبنایی و ساخت‌های مرتبط با این حوزه به درستی شناسایی نشده و تعاریف فراوان و متفاوتی از مفاهیم قومی شده و نظریات مختلفی نیز در این چارچوب به چشم می‌خورند. هر چند تنوع قومی و فرهنگی برای کشوری مانند ایران می‌تواند فرصت‌های مناسبی برای توسعه کشور فراهم کند، در عین حال می‌تواند یکی از بسترهای مهم ناامنی و تهدیدات امنیتی به‌شمار رود؛ به‌ویژه اینکه جغرافیای سیاسی قومیت‌های ایرانی مانند مرزن‌نشینی اکثر اقلیت‌های نژادی و مذهبی و شکاف‌های فرهنگی میان آن‌ها می‌تواند سبب طمع‌ورزی و تحریک کشورهای سلطه‌جو و حضور فتنه‌انگیز بیگانگان در آشوب‌های قومی و اختلافات مذهبی شود.

در جامعه ایران به دلیل بافت چند فرهنگی و متنوع آن، رسالت دانشگاه و دانشجو در به فعلیت در آوردن پیش شرط‌های اصلی زندگی اجتماعی، دشوارتر و از اهمیت بیشتری برخوردار است. امروزه اغلب جوانان و به‌ویژه دانشجویان در برابر الگوهای محلی، ملی و جهانی متفاوتی قرار گرفته‌اند و آگاهی زیادی نسبت به فرهنگ‌ها و اجتماعات گوناگون بدست می‌آورند و همین مسأله مرزبندی‌های هویتی آنان را دست‌خوش تغییر نموده است. در این بین می‌توان دانشگاه را محیطی مناسب با تنوع قومی نسبتاً کامل عنوان داشت که با توجه به سطح آگاهی‌ها و پیگیری مطالبات سیاسی و اجتماعی، می‌تواند با کوچکترین حادثه یا مشکلی، قومیت‌خواهی یا قومیت‌گرایی در آن افزایش یافته یا در انحای مختلف بروز و ظهور نماید. از بهترین بسترها در دانشگاه‌ها برای اعلان شعارها و خواسته‌های قومی، نشریات دانشجویی^۱ است که متولیان اصلی آن نیز همین دانشجویان هستند که اغلب بر مبنای ساختارهای مشترک قومی و هویتی در قالب یک نشریه دانشجویی مشترک با یکدیگر همکاری می‌نمایند.

اهمیت نظری این پژوهش به سبب نقشی است که مطالب و مضامین نشریات دانشجویی در شکل‌دهی به دیدگاه‌ها و نگرش‌های دانشجویان نسبت به دورنماهای سیاسی، فرهنگی و اجتماعی و محیط هنجاری جامعه خود ایفا می‌کند و امکان واکاوی و بازخوانی تعلقات هویتی را بدست می‌دهد. اهمیت عملی موضوع بدین جهت است که برنامه‌ریزی، سامان بخشی، مدیریت مسالمت آمیز و منطقی فعالیت‌های فرهنگی در دانشگاه‌ها و نشریات دانشجویی همگام با سیر تحولات اجتماعی و فرهنگی و مقتضیات آن، از اهداف و نیازهای مبرم در آموزش عالی است. آگاهی از گرایش‌ها و مرزبندی‌های هویتی دانشجویان و تغییرات آن‌ها در طول زمان به فهم تحلیل جریان‌ها و فرایندهای فرهنگی، سیاسی و اجتماعی موجود در دانشگاه‌ها و در سطح جامعه، کمک شایانی می‌کند و پیش بینی روند تحولات آینده جامعه را تا حدودی ممکن می‌سازد.

مسئله قومیت و استفاده ابزاری از آن توسط گروه‌های ناسازگار و قدرت‌های سلطه‌جو و چالش‌های برخاسته از آن به عنوان یک جریان ضدامنیتی، ضرورت توجه به مسأله و رویکرد قومیت‌گرایی را چند برابر می‌نماید (مختارزاده، ۱۳۸۳: ۲۴)؛ لذا جمهوری اسلامی ایران از بدو تاسیس تاکنون موارد متعددی از ناامنی‌های قومی را در مناطق مختلف کشور تجربه کرده است. هر چند این حرکت‌ها در برخی مناطق همچون کردستان، سیستان و بلوچستان، تبریز، خوزستان، ترکمن صحرا و... با تدبیر و فداکاری مهار شده است، اما واقعیت نیروها و پتانسیل قومی تهدیدآمیز در کشورمان چیزی نیست که مورد غفلت قرار گیرد زیرا قومیت از دیرباز در بعد امنیتی حایز اهمیت بوده و باید با حساسیت ویژه مورد کنکاش قرار گیرد و از آسیب‌شناسی این پدیده نباید به آسانی گذشت. چنانچه گرایش‌های قومیت‌گرایی در نقاط مختلف کشورمان همواره مورد توجه و رصد مجموعه‌های امنیتی و حراستی قرار نگیرد می‌تواند اثرات مخرب و جبران ناپذیری را برای امنیت ملی کشور به همراه داشته باشد. مباحث قومیت‌گرایی به خصوص در محیط‌های علمی و دانشگاهی و در میان قشر تحریک پذیر و جوانی مانند دانشجویان، می‌تواند تهدیدی بزرگ محسوب شده و وحدت ملی کشور را به چالش بکشد. از این رو این مبحث همواره تهدیدی علیه امنیت ملی قلمداد شده و توجه به آن ضرورتی حیاتی دارد.

محققان به منظور غنای هر چه بیشتر پژوهش، تحقیقات مختلفی پیرامون قومیت‌گرایی یا نشریات دانشجویی را مورد مذاقه و واکاوی قرار داده‌اند که تحقیقات بابایی (۱۳۹۰)، پیغامی خانلار (۱۳۸۹)، گنج‌خانلو (۱۳۸۶) و اباذری و میلانی (۱۳۸۴)، از مهمترین آن‌ها

هستند. تحقیقات اشاره شده بیشتر به بحث امنیت، تعارضات قومی و مطبوعات محلی پرداخته و در هیچ کدام از این پژوهش‌ها به نشریات دانشجویی توجه چشمگیری نشده است. تنها در پژوهش گنج‌خانلو، نشریات دانشجویی با محوریت هویت ملی و قومی مورد بررسی قرار گرفته لیکن صرفاً به تحلیل محتوای ۲۰ جلد نشریه کردی در دانشگاه‌های کشور بدون مشخص کردن محدوده زمانی، اشاره شده است. با این وجود، پیشینه مطالعاتی این پژوهش، متون مناسبی پیرامون کلیدواژه‌ای به نام قومیت ارائه نموده که کمک بسیار شایانی در شناخت مفاهیم قومیت‌گرایی و تبعات آن، تعیین شاخص‌های مرتبط با پرسشنامه، تحلیل یافته‌ها و ... برای محققان به همراه داشته است.

در گفتمان‌های دانشجویی مفهوم هویت از محوریت خاصی برخوردار است، چرا که این گفتمان‌ها همواره متأثر از فضای روشنفکری بوده و مصرف کننده اصلی ایده‌ها و نظریات روشنفکران و حلقه واسط میان روشنفکران و مردم بوده‌اند. نشریات دانشجویی به عنوان یکی از انواع رسانه‌ها با توجه به فضای دانشگاهی در ایران که بازتاب جهت‌گیری‌های نیروهای سیاسی و اجتماعی است، منعکس کننده این گرایش‌های متفاوت در جامعه بوده است، از این رو مطالعه نشریات به منظور درک ویژگی‌های نیروهای سیاسی و اجتماعی فعال در جامعه ضروری می‌نماید (بشیریه، ۱۳۸۳: ۵۰). برابر سوابق موجود در مجموعه حراست وزارت علوم، افکار قومیتی در بین سه قوم ترک، کرد و عرب نسبت به سایر اقوام در محیط‌های دانشجویی، تا حدودی بیشتر بوده و چالش‌های بیشتری را برای این مجموعه ایجاد می‌نماید. البته قومیت‌گرایی تهدیدات مختلفی را متوجه حوزه‌های گوناگون امنیت سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و ... خواهد نمود که این پژوهش با هدف تحدید موضوع، صرفاً به پیامدهای اجتماعی قومیت‌گرایی در نشریات دانشجویی پرداخته است لذا هدف اصلی تحقیق، بررسی تهدیدات اجتماعی قومیت‌گرایی در نشریات دانشجویی دانشگاه‌های دولتی شهید چمران اهواز، کردستان و تبریز طی سال تحصیلی ۹۴-۱۳۹۳ است.

مفاهیم و چارچوب نظری

قومیت‌گرایی و ناسیونالیسم قومی:

قومیت‌گرایی از جمله مفاهیمی است که تعریف دقیق و مورد توافق درباره آن وجود ندارد (جونز^۱، ۲۰۰۳: ۵۶). قوم^۲ به گروهی از مردم گفته می‌شود که در طول تاریخ در سرزمینی معین با هم پیوندهای اقتصادی، فرهنگی و خویشاوندی برقرار کرده‌اند. این سازمان اجتماعی شکل یافته که دارای پیوندهای خونی و ویژگی‌های فرهنگی، دینی،

1. Jones

2. Ethno

آداب و رسوم، سنت‌ها، ارزش‌های اجتماعی و زبان مشترک هستند را قومیت^۱ نامند. احساس منشاء مشترک (خیالی یا واقعی) سرنوشت مشترک و انحصارطلبی مشترک که سبب تقسیم جوامع به گروه‌های فرهنگی، اجتماعی و سیاسی مجزا شود را قومیت‌گرایی^۲ می‌نامند. (گودرزی، ۱۳۸۵: ۲۹) اصولاً قومیت‌گرایی زمانی به وجود می‌آید که برخی افراد به شیوه‌ای آگاهانه خود را از دیگران جدا کنند. این جداسازی می‌تواند بر پایه تصور وجود تبار مشترک (شاید به شکلی افسانه‌ای) یا فرهنگ مشترک (شامل ارزش‌ها، هنجارها، اهداف باورها، و زبان) صورت پذیرد. (برنل و رندال^۳، ۱۳۸۷: ۱۰۸) قوم‌گرایی الگوی ذهنی بسیار شایعی است که افراد وابسته به آن قوم، فرهنگ خود را برترین فرهنگ موجود می‌دانند و بر مبنای ارزش‌های اجتماعی درونی شده خود به داوری ارزش‌های اجتماعات دیگر می‌پردازند. یکی از شاخص‌های این گرایش نامرئی، برتری طلبی می‌باشد که به همراه وجود مشترکات در یک میدان تعاملی درون گروهی، هویت جمعی در آن‌ها شکل می‌گیرد (واعظی، ۱۳۸۲: ۳).

قومیت‌گرایی احساس تعلق به یک قوم یا گروهی خاص و برتر دیدن خویش و احساس تضییع حقوق است که منجر به تلاش برای کسب از دست رفته‌ها مانند سرزمین خاص یا فرهنگ خاص می‌شود. قومیت‌گرایی مراتب خاص دارد که از حفظ آداب و سنن (اصالت) تا مبارزه برای کسب سرزمین می‌تواند متفاوت باشد (گل‌محمدی، ۱۳۸۰: ۲۷). قومیت‌گرایی دو نوع دارد: اصالت‌گرا و بحران‌زا. اصالت‌گرا از ضروریات هویت فردی و اجتماعی بوده و عموماً تنش‌زا تلقی نمی‌شود و بیشتر شامل موارد فرهنگی مانند زبان و آداب و رسوم می‌شود. اما قومیت‌گرایی بحران‌زا به صورت گرایش‌های گریز از مرکز و سیاسی در یک کشور چند قومی پدیدار می‌شود و به صورت جنبش‌های خودمختاری قومی نمود پیدا می‌کند (گل‌محمدی، ۱۳۸۱: ۸۱).

قومیت‌گرایی حرکتی است برای باز پس‌گیری از دست رفته‌ها یا کسب امتیازات بیشتر برای یک قوم. از این لحاظ قومیت‌گرایی در چارچوب نهضت‌های ناسیونالیستی جای می‌گیرد. ناسیونالیسم جنبشی ایدئولوژیک است که درصدد رسیدن به استقلال، وحدت و هویت یک جمعیت انسانی و حفظ آن‌هاست. دکترین اصلی ناسیونالیسم ملزم می‌کند که هر ملتی استقلال یا خودمختاری داشته باشد. استقلال می‌تواند به معنی آزادی سیاسی و خود فرمانی جمعی به وسیله مردم باشد. وبر^۴ استدلال می‌کند که ملت‌ها به طور طبیعی

1. Ethnic

2. Ethnicity

3. Bernal & Randall

4. Veber

تمایل دارند تا دولت خود را تاسیس کنند. شکل دیگری از خودفرمانی ملی هم وجود دارد که می‌تواند جزئی و به شکل خودمختاری فدرال یا قومی باشد. بر این اساس تلاش برای کسب استقلال یا خودمختاری برای یک ملت، ناسیونالیسم ملی و برای یک قوم، ناسیونالیسم قومی نامیده می‌شود (گودرزی، ۱۳۸۵: ۱۱۱). ناسیونالیسم قومی مرز ملت را با مرز یک گروه قومی خاص، مشخص و محدود می‌سازد. ناسیونالیسم قومی تاکید را روی جامعه‌ای می‌گذارد که خود در آن متولد شده و بدین ترتیب نیاکان و تبار مشترک را برجسته‌ترین ویژگی‌های ملت قرار می‌دهد. این نوع ناسیونالیسم فرهنگ بومی را بزرگ می‌شمارد و غالباً جامعه قومی متمایز را به سوی این ایده که فرهنگ خود را به سطح قابل عرضه در عرصه منطقه‌ای و جهانی برساند، بسیج می‌کند. ناسیونالیسم قومی به عنوان یکی از انواع ناسیونالیسم قلمداد می‌شود که اغلب ناظر بر نوعی معماری سیاسی-فرهنگی بر اساس قومیت است. هدف نهایی این مکانیسم ایجاد یا اتحاد دولتی مستقل یا به دست آوردن حق خودمختاری ملی یا نوعی فدرالیسم است (همان: ۱۶۵).

بی‌تردید تکرر اقوام مختلف در جمهوری اسلامی ایران و به ویژه استقرار آنان در صفحات مرزی کشور و داشتن توأمان زبان، نژاد، مذهب، فرهنگ و ... یکسان با قومیت‌های مرزی یا ملی کشورهای همسایه، پتانسیل بسیار بالایی برای تهدید امنیت ملی کشورمان به شمار می‌رود که به برخی از آنان به شرح اشاره شده است.

۱) مرزن‌نشینی: موقعیت جغرافیایی اقوام معادله امنیت ملی را پیچیده‌تر کرده است. اقوام مختلف و اقلیت‌های مذهبی در حساس‌ترین حوزه‌های راهبردی کشور و جداره‌های مرزی اسکان یافته‌اند که عقبه آنان در ورای مرزها و بیرون از حوزه نفوذ و اثرگذاری حاکمیت ملی قرار دارد. متأسفانه شیب برخی از این حوزه‌ها به خارج از کشور است.

۲) استقرار اقوام مشابه در مناطق همجوار کشورهای همسایه: امروزه بخشی از اقوام ترک، کرد، بلوچ و عرب در ایران و بخشی از آنها در مناطق همجوار دیگر کشورها ساکن هستند. هر چند وجود این اقوام در همسایگی ایران می‌تواند موجب نفوذ فرهنگی ایران شود، اما به صورت معکوس موجب دخالت بیگانگان در امور داخلی ایران شده و معمولاً افکار ناسیونالیستی و تجزیه طلبی از همین مناطق وارد می‌شود، برای مثال می‌توان به مقر گروه‌های تجزیه طلب کرد مثل حزب منحله دمکرات در مناطق کردنشین شمال عراق، جنبش ملی بلوچستان ایران موسوم به جمبا در بلوچستان، پاکستان، جنبش خلق عرب در عراق و پان ترکیست‌ها در جمهوری آذربایجان و ترکیه اشاره کرد.

۳) دخالت بیگانگان: مسئله تکرر قومی و مذهبی کشور زمانی که با اهداف و مطامع استعماری بیگانه و دشمنان همراه شود از اهمیت و حساسیت فوق‌العاده‌ای برخوردار می‌شود و تنوع و ناهمگونی فرقه‌ها و اقلیت‌های قومی و مذهبی از مهمترین ابزار آن‌ها محسوب می‌شود. با نگاهی به حوادث و رخداد‌های تاریخ معاصر کشور، ردپای نفوذ و مداخله بیگانگان را در آشوب‌های قومی مشاهده می‌کنیم (عصاریان‌نژاد: ۱۳۸۳: ۲۳).

۴) موازی بودن شکاف قومی با شکاف‌های مذهبی و زبانی (شکاف متراکم): شکاف‌ها و تعارض گروه‌های متنوع نقش مهمی در میزان ثبات یا ایجاد بی‌نظمی و ناامنی کشور دارد. این شکاف‌ها و تعارضات ممکن است متقاطع یا موازی، فعال یا غیرفعال، واحد یا متعدد باشند. تعداد گروه‌ها، موازی بودن آن‌ها و فعال شدن شکاف‌ها موجب اختلاف با سایر مناطق و دولت مرکزی و در نتیجه بی‌ثباتی و ناامنی می‌گردد که در ایران قابل مشاهده است، زیرا در اغلب مناطق قومی‌نشین کشور، تضاد قومی و نژادی با تضاد زبانی و تفاوت مذهبی همراه است، بالطبع اگر این تضادها فعال شود و شکاف‌ها عمیق گردد موجب ناامنی خواهد گردید (حق‌پناه، ۱۳۷۷: ۱۹).

تهدیدات اجتماعی قومیت‌گرایی

هویت ملی، اغلب از داخل کشور چند قومی مورد تهدید قرار می‌گیرد و فرایند ملت - دولت اغلب متوجه خاموش کردن یا حداقل یکسان‌سازی هویت‌های اجتماعی شبه ملی می‌شود. با وجود چنین چالش‌هایی از طرف هویت‌های فرو ملی نسبت به هویت اجتماعی و فرهنگی ملی، (بوزان^۱، ۱۳۷۸: ۳۶) معتقد است که تهدیدات اجتماعی از نشانه‌های وجود دولت ضعیف است و نمی‌توان آن را یک مسئله امنیت ملی محسوب کرد مگر در مواردی که نزاع بین دولتی را دامن بزند.

همچنین به لحاظ تهدیدات امنیتی در سطح سیستم مدیریت امنیت ملی، (آزر و مون^۲، ۱۳۷۹: ۱۱۶) اشاره می‌نمایند که ناکامی در یکپارچه ساختن گروه‌های اجتماعی گوناگون و تبدیل آن‌ها به یک نیروی سیاسی متحد، تهدیدات جدید امنیتی را به همراه داشته و زیرساخت‌های سیاسی کلام را چند باره ساخته و توان سیاست‌سازی را تضعیف می‌کند. هانتینگتون و واینر^۳، نقش ساختار پراکنده اجتماعی در عرصه دولت را بسیار مخرب می‌دانند. آن‌ها معتقدند ساختار اجتماع، بر وضعیت سیاست در بالاترین سطوح دولتی تا مجریان سطح پایین تأثیرگذار است. تفاوت در اولویت‌های رهبران دولتی، شیوه‌های اعمال ناکارآمد سیاست

دولتی، ساختار پرهزینه سازمان دولت برای اعمال کنترل اجتماعی و تثبیت نظم و ثبات سیاسی، ایجاد وحدت فرهنگی و سیاسی کاذب و تصرف حوزه‌هایی از اقتدار دولت توسط گروه‌های خاص، همگی از ساختار متفرق جامعه نشأت می‌گیرند.

یافته‌های اکثر محققین مسائل قومی حاکی است که بحران یکپارچگی، توانایی‌ها و منابع داخلی را به تحلیل برده و توان سیاسی کشور را در داخل و خارج فلج می‌سازد. بحران یکپارچگی ناشی از ناسیونالیسم قومی گروه‌ها، زمانی حادث‌ترین شکل خود را پیدا می‌کند که ارزش‌ها و تعلقات گروهی و قومی رقیب ارزش‌های حکومتی، به صورت فعالیت‌های سیاسی آشکار در قالب جنبش‌های تجزیه طلب قومی جلوه‌گر شود و خواستار مشروعیت ارضی جداگانه‌ای به معنای استقلال خواهی یا حداقل طلب خودمختاری از یک واحد ارضی بزرگ‌تر باشد. امروزه، دیگر نبود منازعات قومی در روابط گروه‌های قومی یک کشور به منزله انسجام و یکپارچگی اجتماعی تلقی نمی‌شود. همه این تردیدها در بین اندیشمندان شاید به این معنی باشد که ملاحظات امنیتی و سیاسی پیرامون قومیت، امری بسیار پیچیده است. به این خاطر، شناخت فعلی از این ملاحظات باید تکمیل شود و به مسائل امنیتی-قومی هر جامعه‌ای نیز باید به صورت موضوع خاصی نگریسته شود که قواعد عامه بر آن‌ها چندان تعمیم پذیر نیست. اما واقعیات سیاسی و اجتماعی کشورهای چند ملیتی و چند قومی در حال توسعه و نیز بررسی‌ها و یافته‌های متفکرین این حوزه نشانگر آن است که اکثر این جوامع به لحاظ امنیت ملی، سطح رشد و توسعه در ابعاد مختلف آن، توان ملت‌سازی و دولت‌سازی و برخی دیگر از مؤلفه‌های کلان، از تنگناها و معضلات حادی رنج می‌برند که دیگر دولت‌ها و جوامع یک دست دچار آن‌ها نیستند. بنابراین قومیت و ناسیونالیسم قومی، امروز می‌تواند به عنوان یک متغیر راهبردی، همپای متغیرهایی مانند ژئوپلیتیک و منابع راهبردی مانند نفت یا محیط بین‌المللی، تبیین‌گر مسائل بنیادین به ویژه امنیت ملی جوامع چند قومی در حال گذار باشد. به ویژه با تحولات شگرفی که در عرصه‌های مختلف زندگی اجتماعی و ملی و جهانی شاهد آن هستیم. بدون وارد و دخیل نمودن ملاحظات مربوط به قومیت، چنین جوامعی نخواهند توانست برای خود امنیت ملی پایدار، اقتصاد پویا و پیشرو و انسجام سیاسی و اجتماعی مستحکمی را در عرصه ملی و بین‌المللی فراهم نمایند. چنانکه حل مسئله قومیت، فرصت‌ها و منابع بنیادینی را پیش روی دولت قرار خواهد داد؛ عدم توجه راهبردی به آن نیز می‌تواند در آینده دولت ملی را با بحران‌های عمیقی مواجه سازد (بینش، ۱۳۸۷: ۱۷).

تحقیق مذکور یک تحقیق کاربردی است. در ارزیابی و بررسی موضوع مورد بررسی (با توجه به ماهیت رسانه‌ای آن)، از روش تحلیل محتوا^۱ استفاده شده است. قلمرو مکانی تحقیق حاضر

شامل دانشگاه‌های دولتی شهید چمران اهواز، کردستان و تبریز بوده و قلمرو زمانی آن نیز اختصاص به سال تحصیلی ۹۴-۱۳۹۳ (از مهرماه ۹۳ تا پایان خردادماه ۹۴ با توجه به اینکه در تابستان نشریات دانشجویی منتشر نمی‌شوند) دارد. قلمرو موضوعی تحقیق حاضر نیز به مباحث مطروحه در نشریات دانشجویی دانشگاه‌های یاد شده پیرامون قومیت‌گرایی اختصاص دارد. با توجه به قلمرو مکانی، موضوعی و زمانی تحقیق حاضر، جامعه آماری این پژوهش اختصاص به کلیه مباحث و مطالب مطروحه در نشریات ترکی زبان دانشگاه دولتی تبریز، کردی زبان دانشگاه دولتی کردستان و عربی زبان دانشگاه شهید چمران اهواز در سال تحصیلی ۹۴-۱۳۹۳ دارد. دلیل انتخاب نشریات در دانشگاه‌های کردستان، تبریز و اهواز، ماهیت و بافت مسلط قومی آن بوده است. با بررسی به عمل آمده مشخص گردید که در مدت قلمرو زمانی مورد نظر پژوهش، نشریات دانشجویی زیر در دانشگاه‌های مربوطه منتشر شده‌اند:

- یک نسخه از نشریه انسانی به زبان عربی در دانشگاه شهید چمران اهواز؛
- دو نسخه نشریه ارک و یک نسخه نشریه تانیش به زبان‌های ترکی-فارسی در دانشگاه تبریز؛

- سه نسخه نشریه خوره‌ل‌لات به زبان کردی در دانشگاه کردستان. جامعه آماری و حجم نمونه این پژوهش یکسان است. به دلیل پوشش کامل مطالب، تصاویر، کاریکاتور و ... نشریات مورد بحث، نیازی به نمونه‌گیری نخواهد بود. برای گردآوری داده‌ها در این تحقیق، از روش کتابخانه‌ای با انجام پویش‌های لازم در نشریات دانشجویی مورد بررسی استفاده شده است؛ لذا برای اجرایی شدن این مهم و جمع‌آوری داده‌های مورد نیاز از نشریات دانشجویی، ابتدا مقوله‌های تهدیدات اجتماعی متناسب با حرکت‌های تهدیدآمیز قومیت‌ها مشخص گردیده که پس از اخذ صاحب‌نظران و نهایی شدن مقوله‌های تعیین‌شده، این مقوله‌ها به شرح زیر کدگذاری گردیده است:

جدول ۱- کدگذاری مقوله‌های تهدیدات اجتماعی

کد مقوله	عنوان مقوله
	دامن‌زدن به کمبودهای موجود یا نابرابری در توزیع فرصت‌ها و منابع
	تاکید و تبلیغ بر جشن‌ها، آیین‌ها، اندیشه‌ها، آرمان‌ها و اسطوره‌های قومی
	القای ضعف آزادی بیان برای قومیت‌ها
	تبلیغ و گرایش به برنامه‌های ماهواره‌ای قومی - مذهبی
	تمایل به رفاه و مدرنیت تبلیغی غرب

کد مقوله	عنوان مقوله
	تحریک به تحصن و نافرمانی مدنی (اغتشاشات و ناآرامی‌ها)
	حمایت از اعتراضات صنفی در بین قومیت‌ها (دانشجویی، کارگری، معلمان و...)
	احساس تبعیض قومی و ستم ملی
	تلاش افراطی برای ایجاد همبستگی و تعهد قومی
	افتخار به عضویت در اجتماع قومی و تاکید بر استفاده از زبان قومی در مراسمات رسمی
	تقدم منافع قومی بر منافع ملی
	تبلیغ غیرمنطقی فقر، بیکاری و پایین بودن سطح رفاه مردم در بین قومیت‌ها
	حمایت از نخبگان قومی متمایل به کشورهای خارجی
	دامن زدن به تبلیغات ضدایرانی رسانه‌ها و مطبوعات خارجی
	تبلیغ قربایت نژادی، اشتراکات فرهنگی و تاریخی با قومیت‌های خارج از کشور

سپس یک فرم کدگذاری برای نشریات به شرح زیر طراحی و نشریات منتشر شده در سال تحصیلی ۹۴-۱۳۹۳ در دانشگاه‌های موردنظر، بر اساس جدول طراحی شده مورد واکاوی و پایش قرار گرفته است.

جدول ۲ - فرم کدگذاری تهدیدات اجتماعی قومیت‌گرایی نشریات دانشجویی

نام دانشگاه: ..... نام نشریه: ..... زبان نشریه: ..... شماره نشریه: ..... تاریخ چاپ:					
ردیف	کد مقوله	نوع (متن/ شعر/ کاریکاتور/ تصویر)	صفحه مربوط	گزیده‌ای از متن اصلی	مضمون اصلی متن ترجمه شده

برای بالا بردن روایی دستورالعمل کدگذاری مفاهیم و مقوله‌های پژوهش، ابتدا روایی صوری مقوله‌های قومیت‌گرایی و اقدام به تحریکات قومی (در حوزه تهدیدات اجتماعی ناشی از قومیت‌گرایی) با بهره‌گرفتن از نقطه نظرات و مشاوره‌های تعدادی از متخصصان و پژوهشگران مرتبط با مسأله تحقیق مورد بررسی قرار گرفته است. در همین راستا از مشاورت افراد متخصص در تنظیم تقدم و تأخر مفاهیم یا متغیرها و گزینه‌های آن، حذف یا اضافه نمودن برخی مقولات یا گزینه‌ها، شیوه اندازه‌گیری و ... بهره گرفته شده و در تنظیم نهایی اعمال شد. علاوه بر این سعی شده است در تدوین مفاهیم و مقوله‌های پژوهش، از مقوله‌هایی که به عنوان تهدیدات اجتماعی مورد نظر مجموعه حراست وزارت

علوم، تحقیقات و فناوری است بهره‌برداری گردد. به بیانی ساده‌تر، برای اطمینان از روایی نتایج تحقیق، هر کدام از متغیرها و زیر مقوله‌های آن‌ها با روش روایی محتوایی (تشخیصی) مورد ارزیابی قرار گرفته تا مشخص گردد بین اهداف و محتوا سنخیت وجود دارد. به‌طوری که، هر کدام از مقوله‌ها و زیر مقوله‌های تحقیق به درستی کدگذاری گردیده و ارتباط بین مقوله‌ها و زیر مقوله‌ها وجود دارد.

برای بالا بردن میزان پایایی و دست یافتن به عینیت در این پژوهش و به دست دادن اطلاعاتی معتبر در خصوص نشریات مورد بررسی، بر مهارت بصیرت و تجربه کدگذاران و صراحت مقوله‌ها و شیوه کدگذاری تاکید ویژه‌ای به عمل آمده است. برای محاسبه ضریب پایایی ابزار اندازه‌گیری از فرمول «اسکات» بهره گرفته شد. روش ویلیام اسکات، به دلیل لحاظ نمودن زیر مقوله‌ها در محاسبه ضریب پایایی از روش‌های دیگر قابل اعتماد تر است (بدیعی، ۱۳۸۰: ۷).

فرمول ویلیام اسکات: $TT = Po - Pe$

TT: ضریب پایایی / Po: درصد توافق مشاهده شده / Pe: درصد توافق مورد انتظار
در این روش پس از کدگذاری حدود ۲۰ درصد از مطالب مربوط به قومیت‌گرایی در نشریات، نوع جهت‌گیری نسبت به قومیت‌گرایی در نشریات که قابل قضاوت ارزشی هستند با فاصله زمانی یک ماه مجدداً کدگذاری شد و سپس درصد توافق بین دو مرحله کدگذاری (درصد توافق مشاهده شده) هم محاسبه گردید. با قرار دادن درصد توافق مشاهده شده و مورد انتظار در فرمول «اسکات»، ضریب پایایی برای مقوله تهدیدات اجتماعی قومیت‌گرایی در نشریات دانشجویی به دست آمده، ۸۷ درصد بوده است؛ لذا با توجه به این که میزان ضریب پایایی برای متغیرهای یاد شده بیش از ۷۰ درصد می‌باشد بنابراین می‌توان به طور نسبی اطمینان حاصل نمود که ابزارهای اندازه‌گیری مورد استفاده در این پژوهش از پایایی و عینیت لازم برخوردار هستند.

در این بررسی واحد تحلیل تحقیق شامل تمامی مطالب مندرج در نشریات دانشجویی یاد شده است. بنابراین در این تحقیق واحد متن هر یک از مطالب و موضوعات مطرح شده در این نشریات (سرمقاله، گزارش خبری، کاریکاتور، مصاحبه، اشعار و ...)، عناصر درون متن (کلمه‌ها و تصاویر) واحد شمارش تعداد اسامی تصاویر و نشانگان قومیت‌گرایی است. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها، بر اساس یک مطالعه مقدماتی، مفاهیم و مقوله‌های تهدیدات قومیت‌گرایی در حوزه اجتماعی، مشخص و سپس

کدگذاری گردید. داده‌ها در برگه‌های مخصوص ثبت و سپس اطلاعات ثبت شده در برگه‌ها به رایانه داده شده و با استفاده از نرم افزار جداول توزیع فراوانی و آزمون‌های آماری انجام گردید. از آزمون خی دو برای مقایسه استفاده شد با این آزمون مشخص می‌شود که آیا بین نشریات مورد بررسی تفاوت معناداری از حیث ساختار و محتوای مطالب مرتبط با قومیت‌گرایی وجود دارد یا نه؟ برای این منظور از مقوله‌های اسمی و ناپیوسته در دستورالعمل کدگذاری استفاده گردیده است. سپس تجزیه و تحلیل لازم به صورت ماتریسی، سه قومیت مورد بحث و سه دانشگاه اشاره شده ارائه گردیده است. بدین ترتیب مشخص است که رویکرد تحلیل، کمی بوده و سعی شده در آن از آمار توصیفی (جداول توزیع فراوانی و نمودارهای توزیعی) و آمار استنباطی (آزمون کای اسکوئر یا خی ۲) استفاده گردد.

داده‌ها و تجزیه تحلیل یافته‌های پژوهش

آمار توصیفی:

آمار توزیع داده‌ها بر اساس مقوله‌های تهدیدات اجتماعی

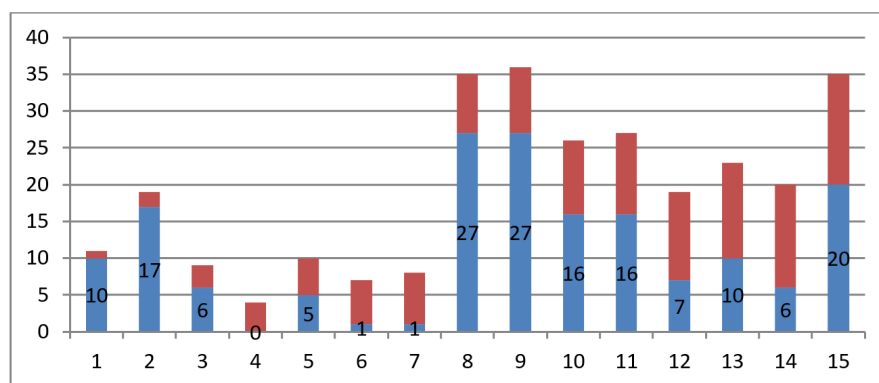
جدول ۳ - توزیع داده‌ها بر اساس مقوله‌های تهدیدات اجتماعی

کد مقوله	عنوان مقوله	فراوانی	درصد
۱	دامن‌زدن به کمبودهای موجود یا نابرابری در توزیع فرصت‌ها و منابع	۱۰	۵/۹۲
۲	تاکید و تبلیغ بر جشن‌ها، آیین‌ها، اندیشه‌ها، آرمان‌ها و اسطوره‌های قومی	۱۷	۱۰/۰۶
۳	القای ضعف آزادی بیان برای قومیت‌ها	۶	۳/۵۵
۴	تبلیغ و گرایش به برنامه‌های ماهواره‌ای قومی - مذهبی	۰	۰/۰۰
۵	تمایل به رفاه و مدرنیت تبلیغی غرب	۵	۲/۹۶
۶	تحریک به تحصن و نافرمانی مدنی (اغتشاشات و ناآرامی‌ها)	۱	۰/۵۹
۷	حمایت از اعتراضات صنفی در بین قومیت‌ها (دانشجویی، کارگری، معلمان و...)	۱	۰/۵۹
۸	احساس تبعیض قومی و ستم ملی	۲۷	۱۵/۹۸
۹	تلاش افراطی برای ایجاد همبستگی و تعهد قومی	۲۷	۱۵/۹۸

کد مقوله	عنوان مقوله	فراوانی	درصد
۱۰	افتخار به عضویت در اجتماع قومی و تاکید بر استفاده از زبان قومی در مراسمات رسمی	۱۶	۹/۴۷
۱۱	تقدم منافع قومی بر منافع ملی	۱۶	۹/۴۷
۱۲	تبلیغ غیرمنطقی فقر، بیکاری و پایین بودن سطح رفاه مردم در بین قومیت‌ها	۷	۴/۱۴
۱۳	حمایت از نخبگان قومی متمایل به کشورهای خارجی	۱۰	۵/۹۲
۱۴	دامن زدن به تبلیغات ضدایرانی رسانه‌ها و مطبوعات خارجی	۶	۳/۵۵
۱۵	تبلیغ قرابت نژادی، اشتراکات فرهنگی و تاریخی با قومیت‌های خارج از کشور	۲۰	۱۱/۸۳
جمع		۱۶۹	۱۰۰

نمودار ۱ - نمودار ستونی توزیع داده‌ها بر اساس مقوله‌های تهدیدات اجتماعی

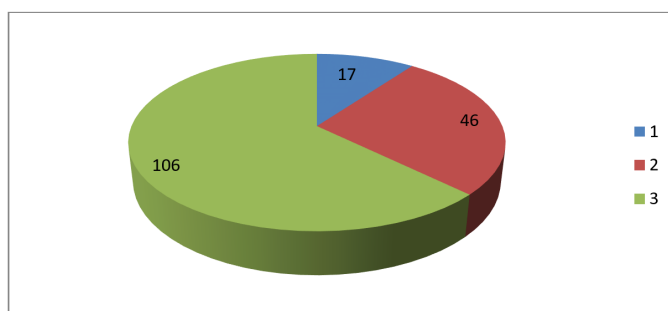
داده‌های جدول ۳ و نمودار ۱ نشان می‌دهد که به ترتیب مقوله‌های احساس تبعیض قومی و ستم ملی، تلاش افراطی برای ایجاد همبستگی و تعهد قومی، تبلیغ قرابت نژادی، اشتراکات فرهنگی و تاریخی با قومیت‌های خارج از کشور، تاکید و تبلیغ بر جشن‌ها، آیین‌ها، اندیشه‌ها، آرمان‌ها و اسطوره‌های قومی، افتخار به عضویت در اجتماع قومی و تاکید بر استفاده از زبان قومی در مراسمات رسمی و تقدم منافع قومی بر منافع ملی دارای بیشترین فراوانی بوده‌اند. به عبارتی دیگر، با توجه با عدد فراوانی ذکر شده برای این مقوله‌ها، این مباحث در حوزه تهدیدات اجتماعی قومیت‌گرایی در نشریات دانشجویی بیشتر مورد توجه و تاکید از سوی دانشجویان قرار گرفته‌اند.

آمار توزیع داده‌ها بر اساس مقوله‌های تهدید اجتماعی به تفکیک دانشگاه‌ها

جدول ۴ - توزیع داده‌ها بر اساس مقوله‌های تهدید اجتماعی به تفکیک دانشگاه‌ها

ردیف	نام دانشگاه	فراوانی	درصد
۱	شهید چمران اهواز	۱۷	۱۰/۰۶
۲	تبریز	۴۶	۲۷/۲۲
۳	کردستان	۱۰۶	۶۲/۷۲
جمع		۱۶۹ مطلب	۱۰۰

نمودار ۲: نمودار دایره‌ای توزیع داده‌ها بر اساس مقوله‌های تهدید اجتماعی به تفکیک دانشگاه‌ها

داده‌های جدول ۴ و نمودار ۲ نشان می‌دهد که به ترتیب دانشگاه‌های کردستان، تبریز و شهید چمران اهواز دارای بیشترین فراوانی مطالب در حوزه تهدیدات اجتماعی پیرامون مبحث قومیت‌گرایی در نشریات دانشجویی بوده‌اند. آمار استنباطی

H_0 فرض صفر: بین فراوانی‌های مشاهده شده تفاوت معنی‌داری وجود ندارد.

H_1 فرض خلاف: بین فراوانی‌های مشاهده شده تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

$$\chi^2 = \sum \frac{(O - E)^2}{E}$$

O: فراوانی مورد مشاهده   E: فراوانی مورد انتظار   df: درجه آزادی

$$df = k - 1$$

$$5 - 1 = 4$$

جدول ۵ - آزمون خی ۲ مهمترین مقوله‌های تهدیدات اجتماعی

کد مقوله	عنوان مقوله	O	E	O-E	$(O-E)^2$	$\frac{(O-E)^2}{E}$
۸	احساس تبعیض قومی و ستم ملی	۲۷	۱۱/۲۷	۱۵/۷۳	۲۴۷/۴۳	۲۱/۹۶
۹	تلاش افراطی برای ایجاد همبستگی و تعهد قومی	۲۷	۱۱/۲۷	۱۵/۷۳	۲۴۷/۴۳	۲۱/۹۶
۱۵	تبلیغ قرابت نژادی، اشتراکات فرهنگی و تاریخی با قومیت‌های خارج از کشور	۲۰	۱۱/۲۷	۸/۷۳	۷۶/۲۱	۶/۷۶
۲	تاکید و تبلیغ بر جشن‌ها، آیین‌ها، اندیشه‌ها، آرمان‌ها و اسطوره‌های قومی	۱۷	۱۱/۲۷	۵/۷۳	۲۹/۱	۳۲/۸۳
۱۰	افتخار به عضویت در اجتماع قومی و تاکید بر استفاده از زبان قومی در مراسمات رسمی	۱۶	۱۱/۲۷	۴/۷۳	۲۲/۳۷	۱/۹۹
۱۱	تقدم منافع قومی بر منافع ملی	۱۶	۱۱/۲۷	۴/۷۳	۲۲/۳۷	۱/۹۹
-	-	$\sum O: ۱۲۳$				$\sum \chi^2: ۵۷.۵۶$

نتیجه آزمون کای اسکور جدول ۵ نشان می‌دهد که ارزش خی ۲ مشاهده شده (۵۷/۵۶) در درجه آزادی ۴ از ارزش خی ۲ بحرانی (۹/۴۹) در سطح $P < 0.05$ بزرگ‌تر است. در نتیجه تفاوت بین فراوانی‌های مشاهده شده تأیید می‌شود. در نتیجه فرض صفر رد و فرض خلاف (پژوهشی) پذیرفته می‌شود.

نتایج حاصل از تحلیل محتوای مطالب نشریات دانشگاه‌های مورد بحث نشان می‌دهد که در حوزه تهدیدات اجتماعی، ترتیب توالی اولویت‌بندی مقوله‌ها از حیث فراوانی و اهمیت تاکید به شرح جدول زیر است:

جدول ۶ - ترتیب توالی اولویت‌بندی مقوله‌های تهدیدات اجتماعی در نشریات دانشجوئی

کد مقوله	عنوان مقوله	فراوانی	درصد
۱	احساس تبعیض قومی و ستم ملی	۲۷	۱۵/۹۸
۲	تلاش افراطی برای ایجاد همبستگی و تعهد قومی	۲۷	۱۵/۹۸

کد مقوله	عنوان مقوله	فراوانی	درصد
۳	تبلیغ قرابت نژادی، اشتراکات فرهنگی و تاریخی با قومیت‌های خارج از کشور	۲۰	۱۱/۸۳
۴	تاکید و تبلیغ بر جشن‌ها، آیین‌ها، اندیشه‌ها، آرمان‌ها و اسطوره‌های قومی	۱۷	۱۰/۰۶
۵	افتخار به عضویت در اجتماع قومی و تاکید بر استفاده از زبان قومی در مراسمات رسمی	۱۶	۹/۴۷
۶	تقدم منافع قومی بر منافع ملی	۱۶	۹/۴۷
۷	دامن‌زدن به کمبودهای موجود یا نابرابری در توزیع فرصت‌ها و منابع	۱۰	۵/۹۲
۸	حمایت از نخبگان قومی متمایل به کشورهای خارجی	۱۰	۵/۹۲
۹	تبلیغ غیر منطقی فقر، بیکاری و پایین بودن سطح رفاه مردم در بین قومیت‌ها	۷	۴/۱۴
۱۰	القای ضعف آزادی بیان برای قومیت‌ها	۶	۳/۵۵
۱۱	دامن‌زدن به تبلیغات ضدایرانی رسانه‌ها و مطبوعات خارجی	۶	۳/۵۵
۱۲	تمایل به رفاه و مدرنیت تبلیغی غرب	۵	۲/۹۶
۱۳	تحریک به تحصن و نافرمانی مدنی (اغتشاشات و ناآرامی‌ها)	۱	۰/۵۹
۱۴	حمایت از اعتراضات صنفی در بین قومیت‌ها (دانشجویی، کارگری، معلمان و...)	۱	۰/۵۹
۱۵	تبلیغ و گرایش به برنامه‌های ماهواره‌ای قومی - مذهبی	۰	۰/۰۰
جمع		۱۶۹	۱۰۰

داده‌های جدول ۶ نشان می‌دهد که به ترتیب مقوله‌های احساس تبعیض قومی و ستم ملی، تلاش افراطی برای ایجاد همبستگی و تعهد قومی، تبلیغ قرابت نژادی، اشتراکات فرهنگی و تاریخی با قومیت‌های خارج از کشور، تاکید و تبلیغ بر جشن‌ها، آیین‌ها، اندیشه‌ها، آرمان‌ها و اسطوره‌های قومی، افتخار به عضویت در اجتماع قومی و تاکید بر استفاده از زبان قومی در مراسمات رسمی و تقدم منافع قومی بر منافع ملی از مهمترین مقوله‌های مورد تاکید و اشاره دانشجویان در بسط و اشاره به مباحث قومیت‌گرایی در

نتیجه‌گیری

ناآرامی به هر شکل، وسیله و موضوع، از مهمترین پدیده‌های سیاسی، فرهنگی، امنیتی، اجتماعی و... بوده و همواره تهدیدات بالقوه‌ای علیه امنیت ملی را در پی دارد و در اشکال، صورت‌ها و پوشش‌های مختلف بروز می‌کند. یکی از شاخص‌های مخل امنیت ملی به جهت پراکندگی جمعیتی کشورهای کثیرالمله، پدیده قومیت‌گرایی است. گروه‌های جمعیتی و قومی مناطق پیرامونی و حاشیه‌ای ایران از حیث تجانس با بخش مرکزی ایران، وضعیت‌های متفاوتی دارند و رفتار سیاسی آن‌ها نیز تا اندازه‌ای تابع نسبت تجانس آن‌ها با بخش مرکزی و میزان مداخله نیروهای تحریک‌کننده خارجی بوده است. پدیده قومیت‌گرایی چنانچه همواره مورد رصد و واکاوی مسئولین و محققان قرار نگیرد می‌تواند کشورهای مبتلا به آن را با مشکلات متفاوتی روبرو نماید زیرا هویت‌های خرده قومی در برابر هویت ملی صفا آرای می‌کنند و زمینه شکاف طبقاتی و ساخت ارتباطی مرکز-پیرامون بین دولت و نواحی قومی را افزایش می‌دهند. یکی از مراکز مهم در شکل‌گیری و بسط تفکرات قومی می‌تواند دانشگاه‌ها به خصوص دانشگاه‌های نواحی مرزی با اقلیت جمعیتی قومی بوده که ضرورت دارد نوع رفتار و تحرکات در آن‌ها به خصوص در بین دانشجویان مورد بررسی همیشگی قرار گیرد. امروزه نشریات دانشجویی در دانشگاه‌های کشورمان به ویژه در مناطق مرزی با قومیت‌های مختلف، به مراتب نقشی بیش از انعکاس و بازنمایی مطالبات و خواسته‌های صنفی دانشجویان را عهده دار هستند. به صورت بسیار ظریف، آهنگ، محتوا و مضامین نشریات دانشجویی در لایه‌های آشکار و پنهان خود می‌تواند جهت‌گیری‌های شناختی، عاطفی و کنشی و سطوح تعلقات جمعی دانشجویان را تحت الشعاع قرار داده و آن را بازنمایی کند. بنابر آن چه گفته شد، نشریات دانشجویی به عنوان یکی از ارکان جامعه‌پذیری ثانویه در محیط دانشگاه از اهمیت ویژه‌ای برخوردارند. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهند که بزرگنمایی تلاش افراطی برای ایجاد همبستگی و تعهد قومی و تقدم منافع قومی بر منافع ملی می‌تواند از مهمترین کارکردهای منفی این گونه نشریات در ابعاد اجتماعی فعالیت‌های شان در دانشگاه‌های مورد بحث باشد. در ادامه پیشنهادات این پژوهش مبتنی بر یافته‌های تحقیق در اولویت‌بندی مقوله‌های تهدیدات اجتماعی در نشریات دانشجویی، به شرح زیر ارائه می‌گردد:

- برای مقابله با همراهی با قومیت‌های خارج از کشور تلاش شود تا فرصت و سازوکارهای لازم برای مشارکت ملی اقوام فراهم گردد؛

- از اتخاذ هرگونه راهبرد امنیتی در برخورد با مسئله قومیت‌گرایی، آشکارسازی پیگیری‌ها و برخوردهای فیزیکی خودداری گردد؛
- نیاز است حوزه تقویت اتحاد اجتماعی اقوام با کشور، در ابعادی چون نزدیک کردن روابط، شدت بخشیدن به مناسبات عاطفی و گرم کردن روابط و تنوع دادن به اشکال روابط اقدام‌های اساسی صورت پذیرد زیرا عوامل‌های چون سطح پایین سواد یا بی‌سوادی و پایین بودن آگاهی مردم نیز از دیگر علت‌های قومیت‌گرایی، آسیب رساندن و آشوب است؛
- درک احساسات قومی، هویت‌بخشی و تشخیص‌بخشی اقوام و احترام به حقوق اقلیت‌ها تا سرحد امکان و بازگو نمودن متعدد این موارد از سوی مسئولان می‌تواند در کاهش احساس تبعیض قومی و ستم ملی از سوی قومیت‌ها به خصوص در محیط‌های دانشجویی تأثیرگذاری فراوانی داشته باشد؛
- تلاش گردد با بکارگیری نخبگان و صاحب‌منصبان قومیت‌ها در برخی شغل‌های حکومتی و دولتی و وام‌دار نمودن آنان نسبت به دولت مرکزی، از افزایش قومیت‌گرایی و ترویج خطوط فکری این افراد در بین سایرین جلوگیری شود؛
- مجموعه و کارکنان حراست وزارت علوم بر روی مسئولین و محتوای نشریات دانشجویی و کنترل غیرملموس این نشریات، تلاش مدون، متمرکز، هدفمند و دوره‌ای را لحاظ نمایند.

منابع:

۱. ابادری، یوسف و میلانی، ندا (۱۳۸۴)، بازنمایی مفهوم غرب در نشریات دانشجویی، تهران، نامه علوم اجتماعی، شماره ۲۶.
۲. آزر، ادوارد ای، چونگ این، مون (۱۳۷۹) امنیت ملی در جهان سوم، تهران، پژوهشکده مطالعات راهبردی.
۳. بابایی، مریم (۱۳۹۰) بررسی رابطه محرومیت از حقوق شهروندی با احساس شهروندی در قومیت‌ها (بررسی سه قوم ترک، کرد و لر ساکن در تهران و اطراف)، پایان‌نامه برای اخذ درجه کارشناس ارشد، دانشکده علوم اجتماعی و اقتصادی دانشگاه الزهرا (س).
۴. بدیعی، نعیم (۱۳۸۰)، تحلیل محتوا (مجموعه جزوه‌های آموزشی روابط عمومی)، تهران؛ انتشارات اداره کل تبلیغات معاونت مطبوعاتی و تبلیغاتی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، چاپ دوم.
۵. برنل، پیترو و رندال، ویکی (۱۳۸۷) مسائل جهان سوم سیاست در جهان در حال توسعه، ترجمه احمد ساعی و سعید میر ترابی، تهران؛ انتشارات قومس.
۶. بشیریه، حسین (۱۳۸۳) ایدئولوژی سیاسی و هویت اجتماعی، تهران: نشر موسسه تحقیقات و علوم انسانی.
۷. بوزان، باری (۱۳۷۸) مردم، دولت‌ها و هراس، تهران، پژوهشکده مطالعات راهبردی.
۸. بینش، سمیه (اردیبهشت ۱۳۸۷) «قومیت، ناسیونالیسم قومی و امنیت ملی»، هفته نامه پگاه حوزه، شماره ۲۳۱.
۹. پیغامی خانلار، صدیق (۱۳۸۹)، بررسی تأثیر نخبگان کرد بر قومیت گرایی کردهای ایران پس از انقلاب اسلامی، پایان‌نامه برای اخذ درجه کارشناس ارشد، دانشکده علوم و انسانی دانشگاه تبریز
۱۰. حق‌پناه، جعفر (۱۳۷۷) جامعه مدنی و قومیت‌ها در جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه مطالعات راهبردی، پیش شماره دوم.
۱۱. عساریان‌نژاد، حسین (۱۳۸۳) امنیت و قومیت در جمهوری اسلامی ایران، ماهنامه دانشگاه عالی دفاع ملی، ش ۴۸ و ۴۹.
۱۲. گل‌محمدی، احمد (۱۳۸۰) تجدید جهانی شدن و هویت دانشگاه تهران: رساله دکتری.

۱۳. گل محمدی، احمد (۱۳۸۱) **جهانی شدن، فرهنگ و هویت تهران**: نشر نی.
۱۴. گنج‌خانلو، مصدق (۱۳۸۶) **همگرایی و واگرایی از هویت ملی در نشریات دانش‌جویی**، پایان‌نامه برای اخذ درجه کارشناس ارشد، دانشکده علوم سیاسی و اقتصادی دانشگاه شهید بهشتی
۱۵. گودرزی، حسین (۱۳۸۵) **مفاهیم بنیادین در مطالعات قومی**، تهران: انتشارات تمدن ایرانی.
۱۶. مختارزاده (۱۳۸۳) **ابعاد امنیتی قومیت در ایران**، تهران، نشریه سیاسی، فرهنگی اجتماعی، شماره ۹.
۱۷. واعظی، محمود (۱۳۸۲)، **مناقشه قره‌باغ میراثی از چالش‌های قومی اتحاد جماهیر شوروی** تهران: نشریه معاونت پژوهش‌های سیاست خارجی.
18. Jones Sian (2003) **The Archaeology of Ethnicity Constructing Identities In the Past And Present**, Published The Taylor & Francis e – Libray.

